

**A NEMZETISÉGI KULTÚRÁK AZ EZREDFORDULÓN
(ESÉLYEK, LEHETŐSÉGEK, KIHÍVÁSOK)**

*(A VII. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai
Békéscsaba, 2001. október 2–3–4.)*

**THE MINORITIES AT THE TURN OF MILLENNIUM
(CHANCES, POSSIBILITIES, CHALLENGES)**

*(Lectures of VIIth International Conference
on Ethnographic Nationality Research
Békéscsaba, 2–3–4 October 2001.)*

**DIE KULTUREN DER NATIONALITÄTEN AN DER
JAHRTAUSENDWENDE
(CHANCEN, MÖGLICHKEITEN, HERAUSFORDERUNGEN)**

*(Vorträge der VII. International Ethnographischen
Konferenz für Nationalitätenforschung
Békéscsaba, 2–3–4 Oktober 2001.)*

Szerkesztette /Edited by/ Redigiert von:

ANDO GYÖRGY
EPERJESSY ERNŐ
GRIN IGOR
KRUPA ANDRÁS

FSZEK Központi Könyvtár

BÉKÉSCSABA – BUDAPEST, 2001

KIADJA A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG
Published by the Hungarian Ethnographical Society
Herausgeber die Ungarische Ethnographische Gesellschaft

A konferencia fővédnöke:

MÁDL FERENC

a Magyar Köztársaság elnöke

A konferencia védnöke:

GLATZ FERENC

a Magyar Tudományos Akadémia elnöke

Felelős kiadó:

KÓSA LÁSZLÓ

a Magyar Néprajzi Társaság elnöke

A kiadásban közreműködött:

UJVÁRY ZOLTÁN

a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének professzora

A konferenciát támogató szervek:

Supporters and sponsors of the conference:

Die die Konferenz unterstützenden Institutionen:

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Igazságügyi Minisztérium

Békéscsaba Megyei Jogú Város Önkormányzata

Békés Megyei Önkormányzat Képviselő-testülete

Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Hivatala

Határon Túli Magyarok Hivatala

Illyés Közalapítvány

Nemzeti Kulturális Alapprogram Igazgatósága

Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány

Ijúsági Ház és Általános Társaskör, Békéscsaba

Magyarországi Németek Országos Önkormányzata

Magyarországi Szlovákok Országos Önkormányzata

Országos Horvát Önkormányzat

Országos Szerb Önkormányzat

Békéscsaba MJV Szlovák, Román, Cigány Kisebbségi Önkormányzata

Nemzetiségi önkormányzatok és civil szervezetek

Magyar Posta, Békéscsaba, 1. sz. Postahivatala

Megyei Művelődési Központ és Kézműves Szakiskola, Békéscsaba

Békés Megye Képviselő-testülete Múzeumok Igazgatósága

ISBN 963 212 0728

Technikai szerkesztő: Molnárné Balázs Zsuzsanna

Nyomta: KAPITÁLIS Kft., Debrecen

Felelős vezető: Kapusi József

BÉCS SZEREPE A RUSZIN NEMZETI ÉRTELMSÉG KIALAKULÁSÁBAN A FELVILÁGOSODÁS KORÁBAN*

„Keletre nyílik Bécs kapuja.“ VAJDA György Mihály képes monográfiája címében foglalt frappáns megállapításával a ruszin kultúra fejlődését is jellemezhetjük. A valamennyi ausztrioszláv néppel foglalkozó szintézis éppen a kárpátaljai ruszin kultúrának szentel kevesebb figyelmet. (VAJDA, 1994.)

Amint a ruszin nyelvi kérdést elemző Paul R. MAGOCSY is rámutat, a Biblia, amely fokmérője az irodalmi nyelv fejlődésének, legalábbis megszületését jelzi, sohasem jelent meg kárpátaljai ruszin fordításban. (PLÖCHL, Willibald M[aria]: *St. Barbara zu Wien. Die Geschichte der griechisch-katholische Kirche und zentralpfarre St. Barbara.* Bd. I–II. Wien, 1975. A korábbi irodalomból kiemeljük: ПОЛЯНСКИЙ, 1881. PELESZ, 1881. Bd. II. 634–637., 641–643.) Holott a döntően egyházi értelmiség nyilván szükségét érezte a Bibliának. *Ki is adja Bacsinszky András 1806-ban egyházi szláv nyelven.* (СТРИПСЬКИЙ, 1942. 275–277.) A későbbi szakirodalom – *prekonceptiós okokból erőltetett megállapításoktól eltekintve* – nem változtatott SZTRIPSZKY álláspontján, ennek bizonyítéka az is, hogy MAGOCSY, 1987. a SZTRIPSZKY által is képviselt véleményt vallja. A kárpátaljai kultúra nyelve az egyházi szláv, illetőleg ennek a tizennyolcadik század hivatali írásbeliségnek ruszin sajátosságokat mutató formája. A tizenkilencedik század értelmisége felismeri e helyzet tarthatatlanságát. A figyelem a beszélt nyelv grammatikai leírása felé fordul, bár nem alakul ki ruszin irodalmi nyelv. Tehát a tizennyolcadik századot nemhogy felvilágosodásként, de nemzeti megújulásként is csak megfelelő óvatossággal értelmezhetnők – hiszen a beszélt nyelv filológiai leírása akkor még nem került napirendre. (MAGOCSY, 1987. 6.)

Lutskay Mihály – akinek nevét jogosan írhatjuk magyarul, mert a Nagyváradon töltött gimnáziumi évek alatt a ruszin *Pop* családnév helyett felvette a magyaros *Lutskayt* – Bécsben mélyreható nyelvészeti tanulmányokat folytat. *Etióp nyelvtana* kéziratban maradt, ám a sémi nyelveknél jobban érdekli a *szlavisztika*. Megalkotja az *egyházi szláv–ruszin* párhuzamos nyelvtanát. (LUTSKAY, 1830. A Lutskay-irodalom eddigi legbővebb bibliográfiája: ЛІЗАНЕЦ, 1989. 35–39.) Később megismerkedik és annak haláláig kapcsolatban marad *Josef Dobrovský*-val, a cseh aufkláristával, a szláv nyelvészet megalkotójával. *Dobrovský*, mint ismeretes, maga is érdeklődött a kárpátaljai nyelv iránt (TICHÝ, 1929. POT, 1954. 254–260. POT, 1959.), amint azt a cinkotai szlovák lelkésszel, *Juraj Ribajjal* folytatott levelezése is tanúsítja. (PATERA, 1913.) *Lutskay* munkáját *Dobrovský* műveinek kiegészítéséül szánja, s szülőfaluja, a bereg megyei *NagyLucska ruszin dialektusát írja le* korának színvonalán álló fi-

* A szerző köszönetét fejezi ki a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Posztdoktori Ösztöndíj Kuratóriumának, amiért 1998–2001. nagymonográfia írására három éves kutatói támogatást biztosított; a jelen dolgozat a készülő szintézis koncepciójából ad ízelítőt. – Köszönet illeti továbbá a Pro Renovanda Cultura Hungariae Alapítvány Dunatúji Népek Kutatása (1996.), valamint Osztrák-Magyar Közös Múlt (1997.) Szakalapítványát, mikrofilológiai részletkutatások támogatásáért.

lológiai eszközökkel. (ГЕРОВСКИЙ, 1930.) Kortársa, a bécsi Szent Barbara templom parochusa, *Ivan Fogarasij-Berezsanyin* (ПАНЬКЕВИЧ, 1931.) szintén szerkeszt ruszin nyelvtant, *Dobrovský* hatására. (*Русько-угорська или малоруська граматика*. Vienna, 1833.) Túl azon, hogy megjelenik a felvilágosodás korának gyümölcse, a filológia, mást is köszönhetünk *Lutskay*nak.

Szinte a *Grammatica*val egyidőben születik meg az *Egyházi beszédek az év minden vasárnapjára* c. munkája. (*Церковныя беседы на все недели рока*. Budae, 1831.) Alkotókedvét igen örvendetes külső körülmények fokozzák. Bécsi tanulmányait követően különböző egyházi tisztségeket tölt be Ungvárott, majd 1829-ben Itáliába megy udvari papnak. Az olasz és magyar, illetve az olasz és ruszin kultúrkapcsolatok eddig kellőképpen fel nem derített színterét, az 1829-ben Luccában létesített görög katolikus kápolna története. A spanyol Bourbonoktól származó páрма-luccai Borbon-ház 1817-től uralkodik Luccában. *Carlo Lodovico Borbone* a tudományokat pártoló, művelt uralkodó. (BORBONE, 1821. IX-XI.) A görög trónt kívánja elnyerni, és ennek érdekében bizánci rítusú udvari papot is kíván alkalmazni. Először a Bécsben tartózkodó karlócai szerb metropolitához fordul. Ő azt tanácsolja, ne kérjen papot orthodox egyháztól, mert ez megbotránkozást szülhet a luccai udvarban, a katolikus Itáliában. Elkerülhető azonban a visszas helyzet, ha görög katolikus papokat alkalmaz. Így a bécsi Szent Barbara templomot keresi fel a luccai uralkodó, amelynek parochusa ekkor a már említett *Ivan Fogarasij*. Az utóbbi közvetítésével *Olekszij Pocsij* ungvári püspök *Lutskay Mihályt* küldi Luccába két diakónus kíséretében. (ГОРДИНСЬКИЙ, 1918.) Az 1829-30-ban Itáliában töltött másfél év krónikáját ismerjük. A luccai termékenység nemcsak a külső körülményeknek, a zavartalan nyugalomnak, hanem a nagyhercegi magánkönyvtárnak is köszönhető, amelyet szerzőnk szabadon használhatott. (ГАДЖЕГА, 1929. 50-61.) *Lutskay Mihály* 1829. július 28-tól 1830. október 20-ig tartózkodott Luccában. Hogy konkrétan mely művek kerültek a kezébe, illetve milyen szellemi hatások érték Itáliában, amelyeket világosan el lehetne különíteni a korábbi bécsi évek szellemi poggyászatától, az fehér folt a *Lutskay*-filológiában. A válasszal jelenleg mi is adósak maradunk. Mindazonáltal a jelen munka *Lutskay*-korszakot tárgyaló fejezetében visszatérünk a prédikációs gyűjteményre, mivel a szakirodalomban rendkívül sokat emlegetett *Grammatica* mellett szinte fehér foltnak tekinthető a *Cerkovnij* beszédű, mint ruszin egyházi irodalom terméke. A legújabb monográfia szerzője is történésként aposztrofálja *Lutskay Mihályt*. (ДАНІЛЮК, 1995.)

Említettük, a Luccában született *Grammatica* és *Egyházi beszédek* főként nyelvi vonatkozásban vonta magára a figyelmet. Az utóbbi erőteljes nyelvújító igyekezetéről, latin, magyar és egyes esetekben szlovák kölcsönszavakkal gazdagított, egyházi szláv-ruszin keveréknyelvről tanúskodik. (ПОГОРЕЛОВ, 1939.) A harmadik munka, amelynek megírását *Lutskay* szintén Luccában kezdte, a „kárpáti oroszok”, azaz a ruszinok történetét követi nyomon a mitológiai ősidőktől saját koráig. (*Historia Carpato-Ruthenorum, sacra et civilis*.) Óriási hatással volt az egyháztörténetre is: DULISKOVIČS és a már említett HODINKA is belőle merít. (ДУЛИШКОВИЧ, 1872-1877. HODINKA, 1909.)

Dobrovský kezdeményezi a *Kárpátalja*-kutatást. Hogyan és milyen következményekkel kapcsolódott *Josef Dobrovský* a kárpátaljai filológiába, és mi indokolja, hogy a bécsi hatások egy részét is neki tulajdonítsuk? Hiszen Bécsben a már idézett *Lutskay* és *Fogarassy* is annak a *Kopitarnak* a tanítványai, aki több évtizedes munkásságával a szláv nemzeti megújulás egyik bölcsőjévé avatta Bécset. Sőt éppen *Bartolomeus (Jernej) Kopitar* az, aki a már hetvenedik évét is betöltött *Dobrovskýt* meghívja Bécsbe; anyagi fedezetet eszközöl ki számára, hogy előadásokat tarthasson. A Barbareum ruszin hallgatóinak szláv filológiai érdeklődése és műveltsége alapvetően *Kopitar* érdeme csakúgy, mint ahogyan a Habsburg Birodalom szlovén, horvát, szerb és szlovák ajkú értelmisége is igen sokat köszönhet *Kopitarnak*. (VAJDA, 1994. Lásd „A Lajtán túli felvilágosodás” c. fejezetet.)

Josef Dobrovskýnak a ruszin filológiában betöltött szerepét az a cikk indította el, amit 1812-ben közölt a bécsi *Vaterländische Blätter* „Rusznjakok Máramarosban” (*Rußniaken in der Marmarosch*) címmel. Az írás ironikus felhangját, a kárpátaljai etnikumot negatív színben feltüntető célzatosságát jelzik az olyan kitételek, mint például: a „rusznjakok” hamis, képmutató fajta, primitívségüket a medvecammogáshoz hasonló táncaik, népdalaik szegényes, sekélyes világa is jelzi. (E. R., 1812.) Ezt a cikket átveszi Josef Dobrovský a *Slovanka* című folyóiratába, ám több megjegyzéssel kísérve nyomtatja ki. (*Slovanka*, 1. 1814. 104–110. ROT nem eredetiben, hanem TICHÝ után idézi.) Felhívást tesz közzé Dobrovský, amelyben a kutatóktól három kérdésre kér választ: ^A mekkora az írni-olvasni tudók aránya a kárpátaljai ruszinok között? ^B található-e otthonaikban egyházi szláv Biblia, zsoldár vagy ábécés könyv? ^C szorgalmazza a kárpátaljai szláv lakosság beszélt nyelvét bemutató-szöveg mutatóványok közlését. (N.B. később *Lutskay* függeléke a *Grammatica* végén!)

Erre a felhívásra válaszol – mások mellett – Bartolomeus Kopitar is. (*Wiener Allgemeine Zeitung*, 2. 1814., 3. 1815.) Cikkének egy részét olyan személy írta, aki – saját közlése szerint – két évet töltött a kárpátaljai szláv lakosság körében. Minthogy maga Kopitar sohasem járt Kárpátalján, František TICHÝ feltételezi, hogy a társszerző a cseh Ján Hromadko volt, aki 1806–1808. között élt a helyszínen. (TICHÝ, 1929. 338.) Kopitar cikke arra is felhívja a figyelmet, hogy a kárpátaljai szláv lakosság élettere Máramarostól Bereg, Ung, Abaúj, Zempléne át Sáros és Szepes vármegyékig terjed. (Ezt tekinthetjük a ruszin etnikum földrajzi elterjedése első tudományos meghatározásának. Fontos, hogy az etnikai határt Szepesben húzza meg.)

Josef Dobrovský kezdeményezésének igen széles filológiai visszhangját itt nem tekintjük át részleteiben, hiszen a már többször idézett cseh František TICHÝ és az ő nyomán ROT Sándor ezt megtette. (TICHÝ, 1929. POT, 1954. POT, 1959.) Bennünket a kárpátaljai nemzeti megújulásra gyakorolt hatása érdekel. Az etnográfiai visszhangot jelzi a krakkói egyetemen működő *Mykola Goszowski* dolgozata, amelyet *Hricjo Ruszin* aláírásával, I. S. Bandtke közvetítésével juttat el Dobrovskýhoz. (GEROVSKIJ, 1933.) Témánk szempontjából fontosabb *Ioann Csurgovics* reagálását kiemelni.

Csurgovics az ungvári gimnázium igazgatója, *Lutskay* kortársa, sok tekintetben előképe. *Dobrovský* felhívása nagyban ösztönözte, hogy megírja prédikációinak gyűjteményét, a megbízott hívek nyelvén, azaz a beszélt ruszin nyelven. (СВЕНЦИЦКИЙ, 1910. 1–6.) Ezzel a munkával, később *Lutskay* fentebb tárgyalt *Egyházi beszédeivel* a kárpátaljai ruszin idióma jelentős lépéseket tesz az irodalmi nyelv felé. Amíg a tizenharmadik században *Bacsinszky András* püspöksége alatt a kancelláriai ruszin, a hivatali írásbeliség kiformalása volt napirenden, addig a tizenkilencedik század első harmadában *Pócsy Elek püspöksége alatt zajló szellemi életet már bátran tekinthetjük a tényleges nemzeti megújulás* („národní obrození”) korszakának: prédikációs gyűjteményekben irodalmi nyelv formálódik, történelmi írások születnek. *Csurgovics*ot ugyanis legtöbbször történetíróként említi a kárpátisztika irodalma. Több, hosszabb-rövidebb munkáját itt – a fejezet terjedelmének okán – nem elemezzük; velük foglalkozott egyébként a kárpátaljai ruszin irodalom történetét adó NYEDZELSKIJ, a vonatkozó szakirodalom áttekintésével. (НЕДЗЕЛЬСКИЙ, 1932. 95–96.) Vitathatatlan, hogy *Lutskay* az összegző, ám *Csurgovics* dolgozatai a *Historia Carpato-Ruthenorum* előképét jelenthetik. Amiként a *Lutskay*-féle *Egyházi beszédek* előképe *Csurgovics* prédikációs gyűjteménye. *Lutskay* szélesebb horizontú, a korabeli gondolkodást enciklopédikusabban ismerő szerző, akire hatást gyakoroltak a katolikus egyházon belüli modernebb áramlatok is. Amint említettük, a lelkiismeret hangsúlyozott szerepét a bűnbánatban, nyilván francia és/vagy olasz hatásra, Bécsben és/vagy Luccában megismert olvasmányok alapján találjuk meg nála. Alapvetően azonban ő is a szilárd katolikus alapokhoz ragaszkodik, ahogyan egy bizánci szertartású katolikus, korához képest még viszonylag konzervatív kárpátaljai szerzőtől elvárhatjuk.

Dobrovský másik fontos kárpátaljai kapcsolata az igen hosszú és tartalmas életű *Tarkovics Gergely* (1745–1841), a Budai Királyi Magyar Egyetemi Nyomda cenzora, később az újonnan felállított eperjesi püspökség első főpásztora. Életét többen feldolgozták, legutóbb UDVARI István foglalkozott Hajdúdorogon eltöltött éveivel. (UDVARI, 1984. 135–146., *Tarkovics*hoz: 137.). A legbővebb életrajzi összefoglalás pedig BESZKID Mihály *Kováts János*ról írott monográfiájában található. (BESZKID; 1908.) *Dobrovský*hoz fűződő kapcsolatainak egyik aspektusa, hogy orosz könyveket juttatott el a szlavisztika cseh atyjához. (МИКИТАСЬ, 1971.) Kapcsolatuk részletesebb megrajzolásához további csehországi levéltári feltárások szükségesek. Amint az is további kutatásokat igényel, hogy az eddig ismert személyeken kívül volt-e mással is kapcsolata *Dobrovský*nak, vagy másnak. Amíg *Dobrovský* levelezésének tetemes része publikált anyag, addig a kárpátaljai ruszin filológia csehországi kapcsolatainak szempontjából senki sem vizsgálta például a *Prágán kívüli (olomouci, brnoi) levéltárakat*, mint tette azt PRAŽÁK a református magyar diákokkal kapcsolatban. (PRAŽÁK, 1962.)

A cseh mellett a magyar hatás is figyelemre méltó *Lutskay Mihály* életművében és különösen a *Grammatica* nyelvészeti koncepciójában. Ezzel az irodalomban ROT Sándor foglalkozott, aki *Verseghy* hatására irányította a figyelmet. (POT, 1983. *Verseghy-értelmezésére*: ROT, 1991.) Véleményünk szerint a magyar hatás ennél bővebb és összetettebb, amire alább visszatérünk. – Itt azért is vált szükségessé a cseh hatások előrebocsátása, mert amíg a felvilágosodás- és reformkori magyar kultúra vonatkozásában a bohémisztika és a hungarisztika közös kutatási területeinek művelése egyre intenzívebbé válik, és a nyelvészetben túl kiterjed az eszmetörténetre, sőt bekapcsolódik az összehasonlító történettudományba (PACH, 1995.), addig a kárpátisztika és a bohémisztika közös területeinek vizsgálatában ilyen mértékű és ilyen színvonalú kooperációt nem tapasztalunk – jöllehet olyan elődökre támaszkodhat a kutatás, mint a már sokat idézett František TICHÝ, vagy követői közül Olena RUDLOVCSÁK. (A felvilágosodás kori magyar és cseh kultúrkapcsolatok: ANGYAL, 1954. SÁRKÁNY, 1938. Vö.: SÁRKÁNY, 1974. PRAŽÁK, 1967.)

Végül a háromszög harmadik oldalával, a kárpátaljai ruszin és a korabeli magyar filológia kapcsolatával foglalkozunk.

Dobrovský és *Lutskay* kapcsolata a szakirodalom által feldolgozott, a kárpátisztikai szerzők munkáinak köszönhetően jól ismert (TICHÝ, 1929. POT, 1954. POT, 1959.). Nem úgy a magyar filológia és *Lutskay* kapcsolata. *Lutskay* az *Előszó*ban jelzi, hogy *Grammaticáját* a személyesen is mesterének vallott *Josef Dobrovský* műveinek kiegészítéséül szánja. ROT Sándor bizonyította, hogy nem csupán epigon, hanem korának nyelvészeti színvonalán álló filológus. ROT elemzéseit itt nem idézzük bővebben és nem ismételjük meg, csupán egyetlen gondolat:

ROT a cseh mellett többször a magyar hatásra is utal. *Verseghy Ferencet* tartja *Lutskay* egyik forrásának. ROT hangsúlyozza, hogy amíg a latin mint metanyelv használata oda vezet, hogy az egyes nyelvekben a nemzeti grammatikák meg sem lévő sajátosságokat írtak le (ha a latinban van, nálunk is lennie kell), a magyar igen eltérő szerkezete folytán nem tűrte az ilyen leírásokat, így a magyar nyelvtudomány sokkal korábban meg tudott szabadulni a latin tekintélyétől. Azt nem említi ROT, hogy volt a magyarban is kevésbé pragmatikus, ha tetszik, „akadémikusabb” nyelvész: *Révai Miklós*, akinek 1803-ban megjelent nyelvtana (*Elaboratio Grammatica Hungarica*) a nyelvtörténet szempontjából korának színvonalán áll, ám helyesírás kérdéseiben és más szempontokban éles polémia bocsátkozott *Verseghy*vel. Nem feladatunk itt a *Révai-Verseghy* vitát és a két irányzatot ismertetni. Csupán arra hívjuk fel a figyelmet, hogy *Lutskay* is újít a helyesírásban (elhagyja a ъ keményjelet), amire ROT is utal, ám az elkerüli ROT figyelmét, hogyha konkrétan keressük *Verseghy* hatását, akkor kizárólag ebben, a párhuzamos nyelvtan ruszin részében, a

beszélt nyelvet, az úzust követő felfogásban találhatjuk meg. ROT osztatlanul beszél a magyar nyelvtudományról, amely a nyelv finnugor jellege folytán hamarabb megszabadult a latinizálástól – ám az elkerülte a figyelmét, hogy a magyar nyelvtanok szerzői közül miért éppen az élő nyelvet előtérbe helyező *Verseghy* hatott leginkább *Lutskayra*, és nem más. (POT, 1983, ROT, 1991.)

A magunk részéről úgy gondoljuk – ennek már korábban is igyekeztünk hangot adni –, hogy *Lutskay Mihály* magyar filológiai műveltsége nem szűkíthető le *Verseghy* ismeretére. Véleményünk a következő: a ruszin („Parvo-Russica“) nyelvteni rész az úzust követi, és itt érvényesül a magyar filológiában *Verseghy* nevével fémjelzett, szintén az úzust követő irányvonal hatása (kemény jer elhagyása). Ám az egyházi szláv rész metodikája más! Ott a formákat mesterségesen is őrző, a kizárólag magasan művelt személyek által használt és őrzött nyelvet ír le! Ezt maga a szerző bizonyítja, amikor munkája előszavában kifejti nyelvi koncepcióját. A korabeli magyar nyelvészetben zajló polémia mindkét oldala hatott *Lutskayra*, aki az egyházi szláv („Vetero-Slavica“) és a ruszin („Parvo-Russica“) nyelvten más-más szemlélettel írta le, az adott nyelv – általa vallott – más-más funkciója miatt. Minthogy a két nyelvten egymással párhuzamos oldalakon helyezkedik el, és a szakirodalom eddig a ruszin (kárpatukrán, „Parvo-Russica“) nyelvteni részre koncentrált, a metodikai különbség kevés figyelmet kapott. Jóllehet ezt éppen *Lutskay* előszavából is észrevehetjük, amint erre már a korábbi finnugor kongresszusi előadásunkban felhívtuk a figyelmet. (FÖLDEVÁRI, 1995.) – Idézzük a leginkább releváns részeket:

„...nullam existere lingvam [sic!] eruditam cum plebe communem, nam id signi ficaret, ut ruricola similes ideae, et conceptus innatos habeat, quos eruditi per instructionem, et lectionem nanciscuntur.“ [LUTSKAY, 1830:vii.]

Az egyházi szlávot javasolja minden szláv nép közös irodalmi nyelvének, ahogyan a németek is közös irodalmi nyelvet hoztak létre, a számos és rendkívül különböző német beszélt nyelv felett:

„Unde nec Gallica, Italica, tantominus Germanica eadem est lingua erudi torum et Communis plebis, sed ideo nulli incidit, communes mo dulationes, flexiones, et expressiones antepone re Litterariis. Et ideo eadem manet Litteraria Germanica Londini, Petropoli, quae Viennae.“ [Ibidem.]

Ezek nem *Verseghy* valló gondolatok, bár *Révai* adaptációjának is csak akkor fogható fel, ha kellőképpen tekintetbe vesszük a kárpátaljai ruszin filológia korabeli helyzetét (amit a fentebbi bővebb taglalással is igyekeztünk megkönnyíteni a más nyelvészeti szakterületeket művelők számára).

Összefoglalva elmondhatjuk: a Kárpát-medence filológusai olyan egységben működtek, oly szoros volt a kölcsönhatás a különböző etnikumok nemzeti nyelvét ápoló vagy éppen ekkor teremtő alkotók között, és olyan mértékben ismerték, – mert ismerniük kellett egymás és a magyar, illetve az osztrák kultúra nagyjainak munkáit –, hogy a felvilágosodás korabeli Kárpát-medence nyelvészete – amiként egész művelődése – csakis egységes egészként vizsgálható.

IRODALOM

ANGYAL, Endre

Josef Dobrovský und Ungarn. Zeitschrift für Sla vische Philologie. 23. 1954. 1.

BESZKID, Mihály

1908. *Kovács János, 1764–1834*. Bp.

[BORBONE, Carlo]

Ragionamento di Sua Maestà Carlo Lodovico Infante di Spagna, Principe Ereditario di Lucca, Presidente della R[eale] Accademia detto dalla Maestia Sua nella solen ne adunanza tenuta

- nel Real Palazzo il giorno 22 Dicembre 1819. Atti della Reale Accademia Lucchese di Scienze Lettere ed Arti, 1. 1821. ix–xi.
- E. R.: *Rußniaken in der Marmarosch*. Vaterländische Blätter, 1812. 27.
- FÖLDEVÁRI Sándor
Contributions to The Contacts Between Finno-Ugric and Slavic Linguistics in The Late 18th and Early 19th Century. In: LESKINEN, Heiki – MATICSÁK, Sándor–SEILENTIAL, Tónu [Ed.], *Congressus Octavus Internationalis Fenno-Ugristarum, 10.–15. 8. 1995. Pars IV. Sessiones sectionum. Syntaxis et semantica & Contactus linguistici et status hodiernus linguarum & Cetera linguistica*. Jyväskylä, 1995. 276–278.
- GEROVSKIJ, Georgij
 1933 *Podkarpatská Rus*. Praha, (= Československá Vlastivěda, IV. Jazyk.)
- HODINKA Antal
 1909 *A munkácsi görög-katholikus püspökség története*. Bp.
- LUTSKAY, Michael
 1830 *Grammatica Slavo-Ruthena, seu [sic!] vetero-slavicae, et actu in montibus Capraticis parvo-russicae, seu dialecti vigentis linguae*. Edita per Mi chaelem Lutskey, paro chum et v. a. diaconum Unghvariensem, actuaem Serenissimi mi Principis et Ducis de Lucca capellanum aulicum. Budae, 1830.
- MAGOCZY, Paul Robert
 1987² *The Language Question Among The Sub carpathian Rusyns*. Fairview..
- PACH Zsigmond Pál
 1995 *A közép-kelet-európai régió és Csehország. Kora újkori előzmények*. Magyar Tudomány, 102. [új foly. 40.] 5. 512–520.
- PATERA, Adolf
Vzjenné listy Josefu Dobrovského a J. Ribaye z let 1783–1810. V Praze, 1913. (Josefa Dobrovského korespondence, II.)
- PELESZ, Julian
Geschichte der Union der ruthenischen Kirche mit Rom. Bd. I–II. Würzburg–Wien, 1880–81.
- PLÖCHL, Willibald M[aria]
 1975 *St. Barbara zu Wien. Die Geschichte der griechisch-katholische Kirche und zentralpfarre St. Barbara*. Bd. I–II. Wien, 1975.
- PRAŽÁK, Richard
 1962 *Maďarská reformovaná inteligence v českém obrození*. Praha, 1962.
 1967 *Josef Dobrovský als Hungarist und Finnougrist*. Brno, 1967.
- ROT Sándor
 1991 *A magyar nyelvelmélet történetéből*. In: KISS – SZÜTS [szerk.], 1991. 567–572.
- SÁRKÁNY Oszkár
 1974 *Válogatott tanulmányai*. Bp.
 1938 *Magyar kulturális hatások Csehországban 1790–1848*. Bp.
- TICHÝ, František
 1929 *Josef Dobrovský a Podkarpatská Rus*. In: *Josef Dobrovský. Sborník statí*. Praha, 1929. 332–343.
- UDVARI István
 1994 *Adalékok a XVIII. századi kárpátukrán írásbeliséghez. XVIII. századi cirillbetűs kéziratok Szabolcsban*. In: KUNT Ernő – SZABADFALVY József – VIGA Gyula [szerk.]: *Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon*. Miskolc, 1994. 135–146.
- VAJDA György Mihály
 1994 *Keletre nyílik Bécs kapuja*. Bp.
- ГАДЖЕГА, Василий
 1929 *Михаил Лучкай. Життєпись і твори*. Ужгород, 1929.
- ГОРДИНСЬКИЙ, Ярослав
 1918 *Основанье гр-кат. церкви в кня жевстві Лукки в Італії*. Записки Наукового Товариства ім. Шевченка, 125. 1918. 62–93.
- ДАНІЛЮК, Дмитро
 1995 *Міхайло Лучкай – Патріарх закарпат ської історіографії*. Ужгород
- ДУЛИШКОВИЧ, Іоанн
Исторические черты угро-русских. I–III. Унгвар [sic!], 1872–1877.

- ЛІЗА НЕЦ, Петро
 1989 *Основна література про Лучкая*. In: УО. (ed.): *Михайло Лучкай: Граматика слов'яно-руська*. Київ, 1989. 35–39.)
- LUTSKAY, Michael
 1831 *Церковныя бесіды на всі неділі рока*. Вудає
- МИКИТАСЬ, Василь
 1971 *Галузка могутнього дерева. Літературний нарис*. Ужгород, 1971.
- НЕДЗЕЛЬСКИЙ, Евгений
 1932 *Очерк карпаторусской литературы*. Ужгород, 1932.
- ПАНЬКЕВИЧ, Иван
 1931 *Хто був Іван Бережанін – Михайло Лучкай чи Іван Фогорошич?* Науковий Збірник Товариства Про світа. 7–8. 1931. 168–188.
- ПОГОРЕЛОВ, Валерий:
 1939 *Литературная деятельность Михайла Лучкая, карпаторусского писателя нач. XIX века*. In: ЕГО ЖЕ: *Карпаторусские этюды*. Bratislava, 1939. 5–56.
- ПОЛЯНСКИЙ, Петр
 1881 *Церковь и приход Св-ю Варвары в Ве не*. Львов, 1881.
- РОТ, Александр
 1954 *Йосеф Добровский о языке закарпатских украинцев*. Наукові записки Ужгородського державного Уні верситету. 9. 1954. 254–260.
- РОТ, Шандор
 1983 *Михайло Лучкай и его Grammatica Slavo-Ruthena, Budaе, 1830*. In: KIRÁLY Péter (ed.): *Turorographia Universitatis Hungaricae Budaе 1777–1848*. Вр.
- СВЕНЦИЦКИЙ, Иларион
 1910 *Материалы по истории Карпатской Руси. II*. Львов, 1910.
- СТРІПСЬКИЙ, Ялор
 1942 *Початки друкарства на Подкарпатю*. Зоря-Найна, 2. 1942. 3–4. 261–280.

Földvári, Sándor

DIE ROLLE WIENS BEI DER HERAUSBILDUNG DER INTELLIGENZ DER RUSSNIAKISCHEN NATIONALITÄT ZUR ZEIT DER AUFKLÄRUNG

In der Untersuchung bzw. Erforschung der Entwicklung der russniakischen Kultur stellt György Mihály Vajda's Monografie „Keletre nyílik Bécs kapuja” (Nach Osten öffnet sich das Wiener Tor) ein wichtiges, schriftliches Grundsatzhilfsmittel dar, obwohl der inhaltliche Schwerpunkt eher auf die austroslawischen Völker gelegt und somit der Kultur der in den Karpaten lebenden Russniaken nur wenig Aufmerksamkeit geschenkt wurde.

Im Bezug auf die Entwicklung der literarischen Schriftsprache nimmt die Bibel die wohl wichtigste Schlüsselrolle ein, zumal sie nie in der Übersetzung der karpatisch-russniakischen Sprache erschienen ist bzw. für das Volk zugänglich war.

Die einflussreiche Position des in seinem Fachgebiet zu den ansehnlichsten Wissenschaftlern zu zählenden Josef Dobrovsk? innerhalb der russniakischen Philologie, und somit gleichsam auch der hohe Stellenwert Wiens in diesem Themenzusammenhang begann mit einem Artikel, der im Jahre 1812 in den Wienern „Vaterländische Blätter“ unter dem Titel „Rusnyákok Máramarosban” (russniaken in der marmarosch) veröffentlicht wurde und drei Kernfragen bezüglich der Lese- und Schreibfähigkeit unter den im Karpatenbecken lebenden Russniaken, der Existenz einer slawischen Bibel bzw. Gesangsbuches und der mit den Russ-

niaken in Verbindung zu bringenden, sprachlichen Merkmale der slawischen Karpatenbevölkerung aufwarf. Dieser Artikel löste eine Welle unter den Forschern und Wissenschaftlern aus, welche diesen doch recht speziellen Themenbereich auch für Fachpersonen der umliegenden Wissenschaftsbereiche zugänglicher machte.

Abschließend lässt sich zusammenfassen, dass die Philologen des Karpatenbeckens in einer solchen Einheit zusammenarbeiteten und mit den Sprachvertretern der verschiedenen ethnischen Nationalitäten den Austausch pflegten bzw. schafften, dass nach einer gewissen Zeit die Arbeiten der wissenschaftlichen Größen der ungarischen bzw. österreichischen Kultur einen Bekanntheitsgrad erreichten, der es ermöglichte, die gesamte Kultur des Karpatenbeckens und deren Sprache innerhalb der Aufklärungszeit einheitlich und weiträumig zu untersuchen bzw. erforschbar zu machen.

**A NEMZETISÉGI KULTÚRÁK AZ EZREDFORDULÓN
(ESÉLYEK, LEHETŐSÉGEK, KIHÍVÁSOK)**

**THE MINORITIES AT THE TURN OF MILLENNIUM
(CHANCES, POSSIBILITIES, CHALLENGES)**

**DIE KULTUREN DER NATIONALITÄTEN AN DER
JAHRTAUSENDWENDE
(CHANCEN, MÖGLICHKEITEN,
HERAUSFORDERUNGEN)**

Szerkesztette /Edited by / Redigiert von:

ANDO GYÖRGY

EPERJESSY ERNŐ

GRIN IGOR

KRUPA ANDRÁS

**BÉKÉSCSABA – BUDAPEST
2001**

A KONFERENCIA MEGNYITÓJA

EGYÜTTES ÜLÉS
OPENING OF THE CONFERENCE
PLENARY SESSION
ERÖFFNUNG DER KONFERENZ
PLENARSITZUNG

Köszöntők:
Addresses:
Begrüßer:

<i>Szatmári Imre</i> , a Békés Megyei Múzeumok igazgatójának köszöntő szavai	17
Greeting Words by Imre Szatmári, Director of Békés County Museums	18
Begrüßungswörter von Imre Szatmári, Director des Museums des Komitates Békés	19
<i>Mádl Feren</i> , a Magyar Köztársaság elnökének levele.....	20
Greeting Letter by Ferenc Mádl, President of the Hungarian Republic	21
Brief des Ungarischen Präsidenten Ferenc Mádl	22
<i>Pap János</i> , Békéscsaba megyei jogú város polgármesterének konferenciát köszöntő szavai ...	23
Greeting Words by János Pap, Mayor of Békéscsaba.....	24
Begrüßungswörter von <i>János Pap</i> , Bürgermeister der Stadt Békéscsaba.....	25
<i>Domokos László</i> , Békés Megye Képviselő-testülete elnökének köszöntő szavai	26
Greeting Words by László Domokos, Chairman of the Parliament of Békés County	27
Begrüßungswörter von László Domokos Vorsitzender der Abgeordnetenschaft des Komitates Békés	28
<i>Kósa László</i> , a Magyar Néprajzi Társaság elnökének köszöntő szavai	30
Greeting Words by László Kósa, President of the Hungarian Ethnographical Society	32
Begrüßungswörter von László Kósa Vorsitzender der Ethnografischen Gesellschaft Ungarns.....	34
<i>Gáfi Imre</i> , a Magyar Néprajzi Társaság főtitkára: Bevezető	37
General Secretary of the Hungarian Ethnographical Society: Introduction	39
Generalsekretär der Ethnografischen Gesellschaft Ungarns: Einführung	41
 Előadások: Lectures: Vorträge:	
<i>Köstlin, Konrad</i>	
Nationalkulturen, Volkskulturen – gefährdet und gefährlich (Thesen).....	45
Nemzeti kultúrák, népi kultúrák – veszélyeztetettek és veszélyesek (Tézisek)	46
<i>Doncsev, Toso</i>	
National Minorities' Culture in Hungary at the Turn of the Millenium. Opportunities Considered	48
Gondolatok a magyarországi nemzetiségi, kisebbségi kultúrák esélyeiről az ezredfordulón (Rézümé)	63

<i>Szarka, László</i>	
Native Language, Assimilation and Sense of Identity. Changes in the Collective Identity among Non-Hungarians in Hungary and in the Hungarian Ethnic Minorities of the Neighbouring Countries in the Course of the 20 th Century	66
Anyanyelv, asszimiláció – önazonosság-tudat. A magyarországi nem magyar és a határon túli magyar kisebbségek közösségi identitásának változásai a XX. században (Rezümé)	72
<i>Divičanová, Anna</i>	
Národnostná kultúrna autonómia a kultúrna typológia európskych menšín so zreteľom na Slovákov v Maďarsku	73
Nemzetiségi kulturális autonómia és a közös Európa (Rezümé)	76
<i>Manherz, Károly</i>	
Identität und Sprachgebrauch bei den Minderheiten	78
Nemzetiségi identitás és nyelvhasználat (Rezümé)	89
<i>Voigt Vilmos</i>	
A nyelvsziget (szigetkultúra) fogalma és védelme	91
The Protection of Linguistic Islands (Insular Cultures) (Summary)	98
<i>Pozsony Ferenc</i>	
Együttélési modellek erdélyi falvakban.....	99
Modelle des Zusammenlebens in den Dörfern Siebenbürgens (Resume)	104
<i>Botík, Jan</i>	
Bilingualism and Linguistic Changes in the Ethnocultural Development of Croatians in Slovakia	106
Kétnyelvűség és nyelvi változások a szlovákiai horvátok etnokulturális fejlődésében (Rezümé)	107
SZEKCIÓÜLÉSEK	
SESSIONS	
SEKTIONSSITZUNGEN	
1. Szekció	
Section I	
Sektion 1	109
<i>Gabzdilová, Soňa</i>	
The Role of the German Minority in the Formation of the Multi-Ethnic Society of Slovakia ..	111
A német kisebbség szerepe Szlovákia többnemzetiségű társadalmának formálásában (Rezümé).....	117
<i>Medvešek, Mojca</i>	
Doživljanje etnične identitete prebivalcev Lendave in Monoštra	118
Ethnic Identity Perception of the Inhabitants of Lendava/Lendva and Monošter/Szentgotthárd (Summary)	148
<i>Zlatanović, Sanja</i>	
Romany Wedding Ritual in the Vranje Region of Serbia.....	149
Cigány lakodalmi szertartás a szerbiai Vranje környékén (Rezümé)	153

ities		<i>Wild, Katalin</i>	
.....	66	Das Scheibenschlagen bei den Ungarndeutschen	155
áron		Koronglövészet a magyarországi német nemzetiségi népszokásokban (Rezümé)	160
é)	72	<i>Știucă, Narcisa-Alexandra</i>	
.....		Identity and Cross-Cultural Marks in the South-East of Romania	161
.....		Identitás és ellentétes irányú kulturális jegyek Románia délkeleti részén (Rezümé)	163
.....	73	<i>Bucin, Michaela</i>	
.....	76	Identity and Alterity in Folk Culture (Abstract)	164
.....		Identitás és másság a népi kultúrában	165
.....	78	<i>Mód, László – Simon, András</i>	
.....	89	Interethnische Beziehungen der Weinfeste des Lendva-Gebietes	166
.....		Interetnikus kapcsolatok a Lendva-vidék szőlő- és bortinnyeiben (Rezümé)	172
.....	91	<i>Popovics Tibor Miklós</i>	
.....	98	A ruszin identitás kérdése a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Komlóskán	173
.....		The Problem of Ruthene Identity in Komlóska, Borsod-Abaúj-Zemplén County (Summary) ...	181
.....	99	<i>Kovács Cecília</i>	
.....	104	Az átokról	183
.....		About Curses (Summary)	193
.....	106	<i>Mlynka, Ladislav</i>	
.....		Národnostné menšiny v podmienkach etnického rozdelenia (Slováci v Maďarsku a v Poľsku)..	194
.....	107	Nemzeti kisebbségek az etnikai szétválás feltételei közepette	
.....		(Szlovákok Magyarországon és Lengyelországban) (Rezümé)	200
.....		<i>Čukan, Jaroslav</i>	
.....		Non-Peasant Occupations in the Context of Ethnic Processes	201
.....		Nem paraszti foglalkozások az egyes népcsoportok közötti kapcsolatokban (Rezümé)	204
.....	109	<i>Grbić-Jakopović, Jadranka</i>	
.....		Ethnic and National Communities or Minorities in the Republic of Croatia	205
.....		Etnikai és nemzeti közösségek a Horvát Köztársaságban és kulturális intézményeik (Rezümé) .	210
.....	111	<i>Peykovska, Penka</i>	
.....		Ethnic Identity of the Bulgarians in Hungary at the Turn of the Millenium	212
.....		A magyarországi bolgárok nemzeti öntudata az ezredfordulón (Rezümé)	219
.....	117	<i>Mislovics Andrea</i>	
.....		Kultúra emberek nélkül	220
.....		Culture without People (Summary)	235
.....	118	<i>Sedláková, Viera</i>	
.....	148	Etnokulturna identifikácia obyvateľov obce Čemer (neďaleko Budapešti)	237
.....		A Budapest melletti Csömör lakóinak etnokulturális azonosságtudata (Rezümé)	240
.....	149	<i>Divac, Zorica</i>	
.....	153	Muslims and Serbs of Sredska (Sredačka) Župa	242
.....		Muszlimok és szerbek Sredska Župa környékén (Rezümé)	245

<i>Pavlovič, Mirjana</i>	
Minority Institutions of the Serbs in Battonya	246
Kisebbségi intézmények: Battonyai szerbek (Rezümé)	250
<i>Pančuhová, Eva</i>	
Zvykové normy v spoločenstve Slovákov v Banke a v Kestúci	251
Szokásnormák a bánki és kesztőlci szlovákok társadalmában (Rezümé)	255
<i>Munda Hirnök, Katalin</i>	
Mass Media in the Ethnically Mixed Rregions (the Cases of Lendava and Monošter) – Findings of the Research Project „Ethnic Identity and Interethnic Relations in the Slovene Ethnic Territory”, Institute for Ethnic Studies	256
Szlovének a Rába (Porabje) vidékén 1989 után (Rezümé)	265
<i>Ichim, Dorinel</i>	
Who are the Moldavian Catholics?	266
Kik a katolikusok Moldvában? (Rezümé)	272
<i>Szdláková, Katarína</i>	
Bulharskí zeleninári v Turci	273
Bulgarian Market Garden in Túróc County (Summary)	276
<i>Bodó Barna</i>	
Modernitás, identitás, asszimiláció	277
Identity and Diaspora (Summary)	284
<i>Coita, Elena Rodica</i>	
Die slowakische Minderheit aus Fântânele (Kreis Arad, Rumänien) zwischen Identität und Integrierung	285
A Fântânele-i (angyalokúti) szlovák kisebbség (Arad megye, Románia) az identitás és integráció között (Rezümé)	292
<i>Beňušková, Zuzana</i>	
Several Words about Interpretation of Ethnic Integrity and Diversity (Some research experience of multiethnic village Tekovské Lužany)	293
Zur Interpretation der ethnischen Intergrität und Diversität. (Die Erfahrungen aus einer Feldforschung in der multiethnische Gemeinde Tekovské Lužany) (Resume) ...	296
<i>Zsilák, Mária</i>	
Manifestation of Identity in the Correspondence of the Resettlers of Velký Bánhedeš (Nagybánhegyes)	297
Az identitás megnyilvánulása nagybánhegyesi áttelepültek levelezésében (Rezümé)	300
<i>Bodnár Zsuzsanna</i>	
A tírpákok életmódjának bemutatása a Sóstói Múzeumfaluban	301
Änderungen der Lebensweise einer Gruppe der Ungarnslowaken – „Tírpáken” – in den letzten zweihundert Jahren (Resume)	307
<i>Bódi Erzsébet</i>	
Interetnikus kapcsolatok a kárpátaljai magyarok táplálkozási kultúrájában	308
Interethnic Relations in the Culture of the Hungarian Inhabitants in Sub-Carpathia (by the Precedent Meals and Dishes) (Summary)	315

.....	246	<i>Haddad, Monim</i>	
.....	250	Palestinian Arabs Inside Israel – The Christian Case – Christianity And Christians In Galilee – Past, Present and Future	317
.....	251	Palesztinai arabok Izraelben – A keresztények helyzete – Kereszténység és keresztények Galileában – Múlt, jelen és jövő (Rezümé)	325
.....	255	<i>Domaracká, Júlia</i>	
		Vorhangtücher in den kroatischen Gemeinden	328
		Függönyök a horvát közösségben (Rezümé)	333
öster) n the	.....	<i>Gráfik, Imre</i>	
.....	256	Connection between Language Use and Identity among Hungarians Scattered in Croatia	334
.....	266	2. Szekció	
.....	272	Section 2 Sektion 2	
.....	273	<i>Bindorffer Györgyi</i>	
.....	276	Trádfíció, kulturális identitás és etnikai szocializáció Dunabogdányban	343
		Tradition, kulturelle Identität und ethnische Sozialisation in Dunabogdány (Resume)	352
.....	277	<i>Székely András Bertalan</i>	
.....	284	Venczel József és az erdélyi magyar gazdaságtudomány	354
		József Venczel und die ungarische Wirtschaftswissenschaft in Siebenbürgen (Resume)... ..	361
.....	285	<i>Füvessy, Anikó</i>	
is	.....	Der kulturelle Einfluss aufeinander bei den entlang der Flüsse Fekete-Körös und der Sebes-Körös lebenden Ungarn und Rumänen	362
.....	292	Kulturális egymásrahatás a Fekete-Körös és a Sebes-Körös menti magyaroknál, románoknál (Rezümé)	366
.....	293	<i>Szoták Szilvia</i>	
.....	296	Interetnikus viszonyok a burgenlandi Felsőpulyán	367
.....	297	Interethnische Beziehungen im burgenländischen Oberpullendorf (Felsőpulya) (Resume)	370
.....	300	<i>Bakó Boglárka</i>	
.....	301	„Nem is tudnám elképzelem, hogy apácai ne legyenek” Egy barcasági magyar közösség lokális identitástudatának jellemzői	371
.....	307	„I could not imagine not to come from Apáca” (The Features of the Local Identity Consciousness of a Hungarian Community in Barcaság) (Summary).....	382
.....	308	<i>Barna Gábor</i>	
.....	315	Csodáknak csodája. Fogadalmi képek Máriaradnán	383
.....	318	Miracle of Miracles. Votive Pictures in Máriaradna	385
.....	325	<i>Faragó József</i>	
.....	332	Ógörög Ikarosz-motívumok a moldvai csángómagyar balladaköltészetben	387
.....	340	Das Ikarus-Motiv in den ungarischen und rumänischen Volksballaden (Resume)	392

<i>Földvári Sándor</i>	
Bécs szerepe a ruszin nemzeti értelmiség kialakulásában a felvilágosodás korában	393
Die Rolle Wiens bei der Herausbildung der Intelligenz der russniakischen Nationalität zur Zeit der Aufklärung (Resume)	399
<i>Horváth Kata</i>	
„Cigány munka” – „gádzsó munka”	401
„Gipsy Work” – „Gadjo” Work (Summary)	413
<i>Halász Péter</i>	
A hagyományos műveltség szerepe a moldvai csángók identitásában	414
Die Rolle der traditionellen Kultur (Resume)	418
<i>Krizsa Ildikó</i>	
Romológiai kutatások Szekszárdon. Tájékoztató a szekszárdi Romológiai Kutatóintézet eredményeiről, feladatairól, célkitűzéseiről	419
The Present and the Prospect of the Romologist Researches in Szekszárd (Summary)	425
<i>Begovác Rózsa</i>	
Vízkeresztől hamvazószerdáig. (Adatok a tavaszváró szokásokról és hiedelmekről a hazai horvátoknál)	426
From Epiphany to Ash-Wednesday (Habits Expecting Springtime and Beliefs at the Croats in Hungary) (Summary)	432
<i>Kész Margit</i>	
Interetnikus kapcsolatok a népi gyógyászatban a Kárpátalján	433
My Research Experiences in a Sub-Carpathian Micro-Region (Summary)	439
<i>Karmacs Zoltán</i>	
Identitásmutatók Tiszaújlak lakosainak körében	440
Identity Awareness of the Inhabitants of Tiszaújlak (Summary)	448
<i>Sasvári László</i>	
Magyar görög katolikusok	449
Ungarische griechische Katholiken (Resume)	455
<i>Hajnal Virág</i>	
Interetnikus kapcsolatok és/vagy lokális identitás egy vajdasági településen	456
Interethnic Relations and/or Local Identity in a Settlement of Voivodina (Summary)	461
<i>G. Szabó Zoltán</i>	
Egy kisebbségbe került népcsoport a történelmi időben	462
A Group of People in Minority in Historic Time (Summary)	473
<i>Eperjessy Ernő</i>	
A kisebbségek tradicionális kultúrája és a globalizáció néhány kérdése	475
The Traditional Culture of Ethnic Minorities and Some Questions Concerning Globalization (Summary)	479
<i>Krupa András</i>	
A délkelet-magyarországi szlovákok hiedelemvilágának interetnikus vonásai	480
The Interethnic Features of the Slovaks living in South-East Hungary (Summary)	485

an	393	<i>Szőcs Lajos</i>	A korondi fazekasság és a regáti románok halott-kultusz kapcsolatáról	486
onalitát			Data to the Connections of the Hungarian Pottery of Korond and the Romanian	
	399		Death-Cult of the Regát (Summary)	495
		<i>Papp Richárd</i>	Etnikus vallások a Kárpát-medencében? (Kulturális antropológiai esetek)	496
	401		Ethnic Religions in the Carpathian Basin? (cultural anthropologic cases) (Summary) ...	506
	413			
		<i>Szőke Anna</i>	Az utolsó átváltozás üzenete	507
	414		Die Botschaft der letzten Verwandlung (Resume)	521
	418			
		<i>Gálné Kovács Irma</i>	A gyergyói hulladékszönyegek	523
	419		Carpets Made of Rags, Thread, Rope and Trimmings (Summary)	529
mary)	425			
		<i>Hajnal László Endre</i>	Budapesti romák Kanadában. Kivándorlás Magyarországról az 1990-es évek	
kről			második felétől	532
	426		Gipsies from Budapest in Canada. Emigration from Hungary from the Second Half	
s at			of the 1990s (Summary)	537
	432			
		<i>Grün, Igor</i>	Identical and Different Motifs in the Folk-Poetry of Two Southern	
	433		Slavic, Ex-Border Guard Communities in Hungary	538
	439		Azonosságok és eltérések két magyarországi országvédő délszláv etnikum	
			népköltészetében (Rezümé)	543
	440			
	448	<i>Szabeva-Juricskay, Aszja</i>	Der heilige tryphon „Der rebschneider” in seinen Bulgarischen und Balkanischen	
			aspekten	544
	449		„Szölmetsző” Szent Tryphon bolgár és balkáni aspektusai (Rezümé)	552
	455			
		<i>Kürti László</i>	Ünnep, etnikum és identitás a kalotaszegi Zsobokon	553
	456		Feast, Ethnicity and Identity in Zsobok (Kalotaszeg region) (Summary)	564
mary)	461			
		<i>Kardalus János</i>	A Romániai Magyar Népművészeti Szövetség, mint kulturális autonómia	565
	462		Popular Art Association of Hungarians in Transylvania (Summary)	567
	473			
		<i>Kerecsényi Edit</i>	A muramenti horvátok népművészete és annak ápolása	568
	475		Kroatische volkskunst die Muhr entlang (Resume)	569
	479	<i>Peneva-Vincze, Lília</i>	Traditionelle weinkultur der bulgaren und walachen (Rumänen)	
			in nordwestbulgarien	571
	480		Tradicionalis borkultura a bolgároknál és a walachoknál (románok)	
ry)	485		Északnyugat-Bulgáriában (Rezümé)	575

<i>Prelić, Mladena</i>	
The Serbs in Hungary: Strategies of Identity	577
A szerbek Magyarországon: az identitás stratégiái (Rezümé)	582
<i>Мушкетик, Лесья</i>	
Угорський фольклор села Берегове	583
Folklore of the Hungarians in the Village of Beregi in Ukraine (Summary)	588
<i>Slavkovský, Peter</i>	
Ethnische Identität und Zivilisationstrends in der materiellen Kultur	589
Nemzetiségi identitás és a civilizáció tendenciája a materiális kultúrában (Rezümé)	594
<i>Kaczmarek, Urszula</i>	
The Renaissance of Being Polish in Hungary	596
A magyarországi lengyelek önazonosságtudatának reneszánsza (Rezümé)	603
<i>Dejeu, Zamfir</i>	
Cultural Connections within Traditional Music and Dance in Transylvania	605
Kulturális interferenciák a hagyományos erdélyi zenében és táncban (Rezümé)	632
<i>Rozkoš, Pavel</i>	
Spolunažvanie slovanských menšinových národností v Rumunsku	633
Convieuirea minorităților etnice slave din România	638
<i>B. Garda Dezső</i>	
A csángó-magyarok identitástudatának változásai	639
The Changes of Identity Consciousness of Csángó-Hungarians (Summary)	644
<i>Krekovičová, Eva</i>	
Slovakien in Ungarn zwischen Mündlichkeit und Schriftlichkeit (Funktion der geistlichen Liederbücher im kulturellen Gedächtnis und in der ethnischen Identität)	645
A magyarországi szlovák nemzetiség a szóbeliség és írásbeliség között (Az egyházi énekkönyv funkciója a kulturális emlékezésben és az etnikai identitásban) (Rezümé)	649
 A KONFERENCIA ELŐKÉSZÍTŐ BIZOTTSÁGA ÉS TAGJAI THE MEMBERS OF THE PREPARATORY COMMITTEE OF THE CONFERENCE MITGLIEDER DER KONFERENZVORBEREITUNGSKOMMISSION	
A konferencia előkészítő bizottsága és tagjai	653
The members of the Preparatory Committee of the Conference	654
Mitglieder der Konferenzvorbereitungskommission	655
 A KONFERENCIA RÉSZTVEVŐI THE PARTICIPANTS OF THE CONFERENCE KONFERENZTEILNEHMER	
<i>Eperjessy Ernő</i>	
Zárszó	665
Closing Words	667
Schlusswort	669

**A KONFERENCIA MEGNYITÓJA
EGYÜTTES ÜLÉS**

**OPENING OF THE CONFERENCE
PLENARY SESSION**

**ERÜFFNUNG DER KONFERENZ
PLENARSITZUNG**

577
582

583
588

589
594

596
603

605
632

633
638

639
644

645

649

553
554
555

57

65
67
69

**A NEMZETISÉGI KULTÚRÁK AZ EZREDFORDULÓN
(ESÉLYEK, LEHETŐSÉGEK, KIHÍVÁSOK)**

*(A VII. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai
Békéscsaba, 2001. október 2–3–4.)*

**THE MINORITIES AT THE TURN OF MILLENNIUM
(CHANCES, POSSIBILITIES, CHALLENGES)**

*(Lectures of VIIth International Conference
on Ethnographic Nationality Research
Békéscsaba, 2–3–4 October 2001.)*

**DIE KULTUREN DER NATIONALITÄTEN AN DER
JAHRTAUSENDWENDE
(CHANCEN, MÖGLICHKEITEN, HERAUSFORDERUNGEN)**

*(Vorträge der VII. International Ethnographischen
Konferenz für Nationalitätenforschung
Békéscsaba, 2–3–4 Oktober 2001.)*

Szerkesztette /Edited by/ Redigiert von:

ANDO GYÖRGY
EPERJESSY ERNŐ
GRIN IGOR
KRUPA ANDRÁS

FSZEK Központi Könyvtár

BÉKÉSCSABA – BUDAPEST, 2001

E-243113

1-0

2017
103

KIADJA A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG
Published by the Hungarian Ethnographical Society
Herausgeber die Ungarische Ethnographische Gesellschaft

A konferencia fővédnöke:

MÁDL FERENC

a Magyar Köztársaság elnöke

A konferencia védnöke:

GLATZ FERENC

a Magyar Tudományos Akadémia elnöke

Felelős kiadó:

KÓSA LÁSZLÓ

a Magyar Néprajzi Társaság elnöke

A kiadásban közreműködött:

UJVÁRY ZOLTÁN

a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének professzora

A konferenciát támogató szervek:

Supporters and sponsors of the conference:

Die die Konferenz unterstützenden Institutionen:

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Igazságügyi Minisztérium

Békéscsaba Megyei Jogú Város Önkormányzata

Békés Megyei Önkormányzat Képviselő-testülete

Nemzeti és Etnikai Kisebbségek Hivatala

Határon Túli Magyarok Hivatala

Illyés Közalapítvány

Nemzeti Kulturális Alapprogram Igazgatósága

Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány

Ifjúsági Ház és Általános Társaskör, Békéscsaba

Magyarországi Németek Országos Önkormányzata

Magyarországi Szlovákok Országos Önkormányzata

Országos Horvát Önkormányzat

Országos Szerb Önkormányzat

Békéscsaba MJV Szlovák, Román, Cigány Kisebbségi Önkormányzata

Nemzetiségi önkormányzatok és civil szervezetek

Magyar Posta, Békéscsaba, 1. sz. Postahivatala

Megyei Művelődési Központ és Kézműves Szakiskola, Békéscsaba

Békés Megye Képviselő-testülete Múzeumok Igazgatósága

335716

NEMZETI KULTURÁLIS
ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA

ISBN 963 212 0728

Technikai szerkesztő: Molnárné Balázs Zsuzsanna

Nyomta: KAPITÁLIS Kft., Debrecen

Felelős vezető: Kapusi József